

han kaupungin katukuvan mukaisesti näkyy edelleen, on yli 2000 vuotta vanha. Kristittyjen määrä vähenee kiihtyvällä nopeudella viimeisen arabiheräämisen ja islamistisempien hallintojen myötä. Kristittyjen poismuutto Lähi-idästä koetaan tappioksi; kirkot toivoisivat jäsenistöltään kestävyyttä pysyä historiallisilla kotisijoillaan. Kirkoilla on syytä katsoa myös peiliin, politikointiin on useista eri syistä osallistuttu, maallinen valta maistuu eikä nykyinen turvattomuus johdu pelkästään siitä, että on kristitty. Kristillisen kirkot eivät ole Lähi-idässä pysyneet aina pelkästään *bona fide* toimijoina.

Eivät kristityt ja kristinusko mihinkään Lähi-idästä häviä. Kristityt joutuvat sopeutumaan demografisesti entistä vähäisempään asemaan eikä sillä tule olemaan sitä yhteiskunnallista vaikutusvaltaa tai erityisasemaa, mihin se pyrki ja osittain tottui autoritaarisia hallintoja myötäilemällä. Paras tae kristityille, yhtäläillä kuin kaikille muillekin Lähi-idän asukkaille uskonnosta riippumatta, on pluralististen, tasa-arvoisten ja demokraattisesti toimivien valtioiden kehittyminen, joissa uskonnonvapaus toteutuu myös käytännössä, ei pelkästään laissa. Libanonilaisen liikemiehen huoli jää aiheelliseksi. Tämän hetkiset muutokset eivät näytä olevan synnyttämässä yhteiskuntia, joissa vähemmistöillä on pelosta vapaa elämä.

Paavo Perola

Mitro Repoa koskevan korkeimman hallinto-oikeuden päätöksen arviointia

Suomen ortodoksinen kirkko on saanut pitkään paistatella median ja yleisen mielipiteen suosiossa. Viime aikoina kirkko on joutunut toteamaan, ettei suosio ole ikuista. Kirkkoa on raastanut sisäinen luottamuspula ja suoraan sanoen riitely. Myös yleinen mielipide ja media ovat kohdistaneet kirkkoon epäluuloa ja arvostelua, joka on osittain kohdistunut myös kirkon kanoneihin. Epäluulo ja riitely perustuvat nähdäkseni osittain virheellisiin ja puutteellisiin tietoihin ja avoimen keskustelun puuttumiseen.

Nämä seikat ovat vaikuttaneet myös siihen, miten julkisuudessa on käsitelty korkeimman hallinto-oikeuden (KHO) Mitro Revon tapauksessa vuonna 2009 antamaa päätöstä.

Pohdin tässä kirjoituksessa KHO:n päätöstä kirkollisen kanonisen perinteen ja kirkkoa koskevan maallisen lainsäädännön näkökulmasta. Tämä ei ole varsinainen juridinen analyysi päätöksestä, vaan ajatuksia asiasta osaksi mukana olleena ja osaksi sivusta seuranneena. Tarkoitukseni ei ole käsitellä Mitro Repoa henkilökohtaisesti, eikä kieltämättä hänen värikästä persoonaansa, vaan pohtia juridisesti mielenkiintoista tapausta oikeudelliselta ja kirkolliselta kannalta.

En ole kanonien enkä kanonisen oikeuden asiantuntija. Olen ollut kirkollishallituksen lainoppineena kirkkoneuvoksena osaltani valmistelussa 1.1.2007 voimaan tullutta lakia ortodoksisesta kirkosta (985/06), johon kyseinen KHO:n päätös (1761/2/09) perustuu. Minulla on lain valmistelun jälkeenkin ollut mahdollisuus seurata kirkon oikeudellista elämää.

En selosta kirjoituksessani kyseistä KHO:n päätöstä enkä sen perusteena olevaa perustuslakivaliokunnan lausuntoa (PeVL 28/2006 vp - HE 59/2006 vp) yksityiskohtaisesti. Päätökseen ja lausuntoon tutustuminen edesauttavat kirjoitukseni ymmärtämistä.¹ KHO:n päätös on erittäin selvä ja yksityiskohtainen. En halua arvioida tai kritisoida päätöstä, vaan paremminkin pohtia KHO:n tulkintaa.

Ortodoksisen kirkon lainsäädännön uudistamisella oli useita perusteita, joita olivat esimerkiksi vanhan lain vanhentuneisuus ja ortodoksisen kirkon itsehallinnon vahvistaminen. Kirkon omana tavoitteena oli aikaansaada sellainen kirkon kanonista oikeutta kunnioittava lainsäädäntö, että kirkkoa voitiin pitää nimenomaan ”ortodoksisena kirkkona”. Tätä periaatetta silloin jo eläkkeellä ollut arkkipiispa, Nikean metropoliitta Johannes, korosti monessa eri yhteydessä.

Hallituksen esityksessä laiksi ortodoksisesta kirkosta mainitaan, että kirkko on yhtä aikaa ”sekä suomalainen julkisyhteisö että osa maailmanlaajuisista ortodoksista kirkkoja, mikä tekee kirkkokunnan aseman suomalaisessa lainsäädännössä erityislaatuiseksi” (HE 59/2006 vp, sivu 6). Näiden kahden periaatteen yhteensovittaminen tuli selvästi esille sekä lakia valmisteltaessa että KHO:n Repoa koskevaa päätöstä arvioidessa.

Suomen ortodoksisen arkkipiispakunnan piispainkokous antoi 26.5.2009 päätöksen, jolla se määräsi pastori Mitro Revon toimituskieltoon hänen EU-parlamenttiehdokkuutensa ja mahdollisen parlamenttijäse-

nyytensä ajaksi. Päätöksessä todetaan, että ”toimituskiellon aikana Mitro Repo ei saa toimittaa kirkon pyhiä toimituksia eikä käyttää papin viittaa, ristiä tai muita papillista arvoa osoittavia tunnuksia”. Päätös oli perusteltu ja siihen oli liitetty sovelletut oikeusohjeet. Valitusoikeuden osalta oli ilmoitettu, että ortodoksisesta kirkosta annetun lain (985/06, 106 §, 1. mom.) mukaan päätöksestä ei saa tehdä oikaisuvaatimusta eikä valitusta.

Piispainkokouksen päätös syntyi äänestyksen jälkeen. Päätösesitystä kannattivat piispainkokouksen puheenjohtaja arkkipiispa Leo ja piispa Arseni. Metropoliitta Ambrosius jätti oman päätösesityksensä, joka hävisi äänestyksessä. Metropoliitta Ambrosius ilmoitti kokouksessa, että hän ei halua jättää piispainkokouksen päätökseen eriävää mielipidettä. Vaikka metropoliitta Ambrosiuksen kanta asiassa ilmenee epäsuorasti hänen päätösesityksestään, jättää enemmistön päätöstä vastaan äänestänyt jäsen Suomessa noudatettavan yleisen oikeuskäytännön mukaan tavallisesti päätökseen eriävän mielipiteensä, jonka hän myös perustelee. Eriävä mielipide päätökseen ei ole epäluottamuksen osoitus, vaan vähemmistöön jääneen tahdonilmaisu, jolla voi olla tärkeä merkitys sekä myöhemmässä vastuussa että oikeuskäytännössä.

Ortodoksisesta kirkosta annetun lain mukaan (985/06, 106 §, 1. mom.) piispainkokouksen päätöksestä ei saa valittaa. Näin Mitro Revolla oli mahdollisuus turvautua vain ylimääräisiin muutoksenhakukeinoihin eli kanteluun tai tuomion purkuun oikeuksiensa valvomiseksi.

Repo kanteli KHO:lle piispainkokouksen jäsenten arkkipiispa Leon ja piispa Arsenin esteellisyyden, kuulemisvirheen ja menettelyvirheen perusteella. KHO hylkäsi näillä perusteilla tehdyn kantelun. Tämä oli kirkon julkisoikeudelliseen puoleen kuuluvaa oikeudellista valvontaa. Piispainkokous on velvollinen noudattamaan päätöksentekomenettelyssään yleistä hallinnollista lainsäädäntöä, eli tässä tapauksessa hallintolakia (434/2003). Jos piispainkokous olisi tehnyt päätöksensä esimerkiksi Repoa kuulematta, KHO olisi voinut poistaa kantelun johdosta päätöksen. Tämä ei olisi kuitenkaan ollut välttämättä asian käsittelyn päättymistä. Piispainkokous olisi voinut tehdä sisällöllisesti saman päätöksen uudelleen noudattamalla hallintolain mukaista menettelyä, edellyttäen, että toimituskiellolle olisi ollut edelleenkin lailliset perusteet. Tämä osa päätöstä ei ole juridisesti mielenkiintoinen muutoin kuin siinä suhteessa, että se muistuttaa piispainkokouksen velvollisuudesta toimia hallintolain tai muun yleisen hallinto-oikeudellisen lainsäädännön mukaisesti.

Repo haki KHO:lta myös piispainkokouksen päätöksen purkua. Revon mukaan päätös perustui ”ortodoksisesta kirkosta annetun lain (985/2006) ilmeisen vääriin soveltamiseen” ja se sivuutti ”Suomen perustuslain, vaalilain, Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen, kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen ja Euroopan unionin perusoikeusasiakirjan” määräykset.

Perustuslakivaliokunnan ortodoksisesta kirkkoa koskevan lain valmisteluun antamasta kannanotosta käy kuitenkin ilmi, että kirkolle on laissa myönnetty laaja valta määrätä kirkon tunnustukseen ja oppiin sisältyvästä autonomiasta. Kirkolle on ikään kuin piirretty selvät rajat, joiden sisällä se voi laajasti käyttää kanonista oikeutta kirkon tunnustukseen ja oppiin sisältyvissä kysymyksissä. Revon tapauksessa kysymys oli siitä, että piispankokous käytti kanoniseen oikeuteen perustuvaa valtaansa. Piispainkokouksen toimivallasta ja papiston velvollisuuksista on säädetty myös lain 109 §:ssä.

Kanonit

Ortodoksisen kirkon kanonien ja muiden hengellisten sääntöjen asema on vahvistettu ortodoksisesta kirkosta annetussa laissa (985/2006). Sen 1 §:n 1 momentissa todetaan, että ”kirkko perustuu Raamatun, perimätiedon, ortodoksisen kirkon dogmien, kanonien ja muiden kirkollisten sääntöjen varaan”. Lain 1 §:n 3 momentissa määritellään myös kirkon kanoninen yhteys Konstantinopolin ekumeeniseen patriarkaattiin. Tämän yhteyden osalta viitataan 6. heinäkuuta 1923 päivättyyn ekumeenisen patriarkan päätökseen eli Tomos-asiakirjaan. On syytä mainita, että viittaus kanoneihin oli myös vanhassa laissa (521/1969).

Laissa todetut ortodoksisen kirkon dogmien ja kanonien perusteet pohjautuvat kirkon katkeamattomaan perinteeseen. Näillä säädöksillä ortodoksinen kanoninen oikeus on tullut kokonaisuudessaan ortodoksisesta kirkosta annetun lain osaksi. Laista tai sen esityöstä ei käy ilmi, että kano-neita tulisi noudattaa vain rajatusti.

Kanonit sisältävät jo keskiajalla tehtyjä elämänohjeita ja linjauksia kirkon jäsenille ja erityisesti papistolle. Tästä syystä kanonien tulkinnassa pidetään tärkeänä ymmärtää sekä sääntöjen logiikka että kanonien syntytausta. Kanonien tavoitteiden toteuttaminen on tärkeämpää kuin niiden kirjaimellinen noudattaminen. Yksi esimerkki kanonien syntyajankohdan

tulkintaan liittyvästä tulkinnan lieventämisestä on kirkosta erottaminen. Tuo kirkon alkuvuosisatoina yleinen rangaistus ei enää ole juurikaan käytössä. Myös paastoamista koskevia kanoneja tulkitaan eri puolilla ortodoksista maailmaa kulttuurista riippuen eri tavoin.

Papistoon vihittävien eettisiä ja moraalisia vaatimuksia koskevia kanoneja noudatetaan ortodoksisessa kirkossa varsin yhdenmukaisesti. Pappi tulee kanonien mukaan tehtäväänsä kirkon kutsusta, ei omasta halustaan. Tästä syystä papiksi vihityltä edellytetään tavalliseen riviseurakuntalaiseen verrattuna monin verroin tiukempia kriteerejä. Revon tapauksessa lienee kiistatonta, että asianosainen on tuntenut hänen asemaansa liittyvät kanoniset rajoitukset.

Myös kanonisessa päätöksenteossa noudatetaan jo vanhan kirkon aikana syntyneitä periaatteita. Niistä keskeisin on se, että kanonien tulkinta on kirkon sisäinen asia. Ortodoksisessa kirkossa kanonien tulkinta kuuluu piispainkokoukselle. Maallinen lainsäädäntö on yhteiskuntaa varten ja kanonit ovat kirkon oma ohjekokoelma. Kirkolla on valta kanonien tulkintaan. Tämä edellyttää, että kanonien tulkitsijalla on laaja ja perusteellinen tietämys kanonien historiasta ja vaikutuksista sekä kyky soveltaa kanoneita oikeudenmukaisesti.

Muutoksenhakurajoitukset

Perustuslain 21 § 1 momentin mukaan ”jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi”.

Muutoksenhakukiellot ovat Suomen lainsäädännössä poikkeuksia, ja niihin täytyy olla jokin laissa säädetty erityinen syy. Hallituksen esityksessä laiksi ortodoksisesta kirkosta viitataan siihen, miten perustuslakivaliokunta on ”evangelisluterilaisen kirkon vastaavia muutoksenhakurajoituksia käsitellessään painottanut perustuslain 11 §:n uskonnonvapaussäännöksiin pohjautuvaa kirkon sisäistä autonomiaa” (PeVL 20/2003 vp, s. 2/II).

Perustuslakivaliokunnan mukaan ”uskon tunnustukseen samoin kuin uskonnon harjoittamiseen ja opetukseen tai kirkon muuhun hengelliseen

toimintaan liittyvissä asioissa ei lähtökohtaisesti ole kysymys yksilön sellaisista oikeuksista tai velvollisuuksista, joita koskevat päätökset tulisi perustuslain 21 §:n takia voida saattaa tuomioistuimen tutkittaviksi”. Saman esityksen mukaan ”kirkolliskokous ja piispainkokous eivät lakiehdotuksen 20 ja 26 §:n mukaan pääätä asioista, jotka varsinaisesti koskisivat yksilön oikeuksia ja velvollisuuksia”.

Esityksessä myös todetaan, että pappeuden menettäminen ei esimerkiksi merkitsisi välittömästi työsopimussuhteen päättymistä, vaan asia voidaan saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi valituskiellosta huolimatta. Tosin on huomattava, että käräjäoikeus käsitellessään tällaista irtisanomista tai purkuperustetta ei voi tutkia piispainkokouksen tulkintoja kanonisesta oikeudesta, vaan ainoastaan todeta, onko kyseinen päätös tehty maallisen lainsäädännön mukaisesti. Tosiasiallisesti maallisen oikeuden päätöksellä ei siis voida palauttaa sen paremmin henkilön pappeutta kuin hänen työsuhdetakaan, vaikka piispainkokous tai joku muu taho olisikin määrännyt sanktion muodollisesti väärin.

Ortodoksisesta kirkosta annetun lain mukaan kanonien tulkinta on uskottu piispalle ja piispainkokoukselle. Piispainkokouksen tehtävänä on valvoa myös sitä, että ortodoksisen kirkon päätöksenteko-organien, kuten kirkolliskokouksen ja kirkollishallituksen, päätökset ovat dogmien ja kanonien mukaisia. Tämän vuoksi kanonien tulkintaa ei voida siirtää maalliselle tuomioistuimelle tai viranomaiselle.

Nämä kommenttini liittyvät muutoksenhakuun vain Suomen sisäisessä oikeuskäytännössä. Kanoninen muutoksenhaku Suomen ulkopuolella on eri asia.

Papin, diakonin ja kanttorin yleiset velvollisuudet

Perustuslakivaliokunta on ottanut kantaa myös KHO:n Repo-päätöksen ydinkysymykseen, eli ortodoksisesta kirkosta annetun lain 109 §:n soveltamiseen.

Lain mukaan papin, diakonin ja kanttorin on ”käyttäytyttävä työtehtävissään ja niiden ulkopuolella asemansa edellyttämällä tavalla”. Perustuslain 11 §:ssä puolestaan säädetään uskonnonvapaudesta. Perustuslakivaliokunta on tulkinnut perustuslain 11 §:ää siten, että kirkon sisäiseen

autonomiaan kuuluu oikeus määrätä kirkon opista. Kirkko voi siis myös perustuslain tulkinnat huomioiden edellyttää oppinsa mukaisesti papeiltaan, diakoneiltaan ja kantoreiltaan sitoutumista kirkon tunnustukseen ja kanoneihin. Lain 109 § saa sisältönsä kanoneista, joita tulkitsevat vain piispat ja piispainkokous. Myös kirkkojärjestyksen (174/2007) 2 §:ssä todetaan, että ”kirkon pappeus perustuu kanoneissa määrättyihin edellytyksiin”. On syytä mainita, että henkilön käyttäytymistä työtehtävissä ja työtehtävien ulkopuolella arvioidaan myös niin kutsutuissa maallisisa tehtävissä riippuen tehtävän erityislaadusta. Tällaisia säädöksiä on esimerkiksi virkamieslainsäädännössä.

KHO hylkäsi myös Revon purkuhakemuksen. KHO:n mukaan piispainkokouksen päätös ei perustunut ”myöskään ilmeisen väärään lain soveltamiseen tai erehdykseen, joka on voinut olennaisesti vaikuttaa päätökseen”. Päätös ei ole KHO:n mukaan ”myöskään Suomen perustuslain, vaalilain, Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen, kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen eikä Euroopan unionin perusoikeuskirjan vastainen”.

Loppupäätelmä

Suomen ortodoksinen kirkko sai lakiin haluamansa kanonista oikeutta korostavat painotukset, joiden perusteella se voi toimia ”ortodoksisena kirkkona”. KHO on Repoa koskevassa päätöksessään vahvistanut piispainkokouksen päätöksen, joka perustuu ortodoksisesta kirkosta annettuun lakiin. Päätöstä voidaan pitää ennakkopäätöksenä, jota voidaan soveltaa analogisesti samantyyppisiin tapauksiin.

Revon tapaus ja siihen liittyvä kritiikki osoittaa, että ortodoksisen kirkon kanonien ja kanonisen perinteen tuntemus on ohutta ei ainoastaan mediassa, vaan myös oman kirkkomme piirissä. Kanonit on suomennettu ja julkaistu, mutta niistä ei ole tehty ajanmukaista kommentaaria. Tällaisen selitysteoksen laatiminen olisi tärkeää jo pelkästään siitä syystä, että osattaisiin erotella toisistaan yhtäältä ajattomat ja toisaalta vanhentuneet kanonit.

Hallintolain 45 §:ssä säädetty perustelemissovelvollisuus koskee myös piispainkokouksen päätöksiä. Piispainkokous perusteli päätöksensä Revon tapauksessa, mutta tulevaisuudessa on yhä tärkeämpää, että piispainkokouksen jäsenillä on kanonisesta oikeudesta laajat tiedot. Avoinmet

perustelut vahvistavat aina päätösten oikeellisuutta ja luottamusta niiden tasapuolisuuteen. Kanonienkaan tulkinnassa toteamukset ”kanonit kielteävät” tai ”kanonit käskvät” eivät riitä. Päätöksen perusteluista on ilmevä, mitä kanonia on noudatettu, mikä on sen sisältö sekä miten piispainkokous on sitä tulkinnut.

Kanoneissa on selkeät säännökset, jotka osoittavat, että ortodoksisia pappeja ja diakoneja kohdellaan joissakin asioissa eri tavoin kuin muita kansalaisia. Tällaisia ovat muun muassa rajoitukset toisen avioliiton solmimisesta tai politiikkaan osallistumisesta. Revon tapauksen käsittelyn yhteydessä on käynyt useaan otteeseen selville, että ortodoksinen kirkko ei suinkaan pyri rajoittamaan kansalaisoikeuksia, vaan huolehtimaan ainoastaan papistonsa pysymisestä jakamattoman kirkon perinteissä. Papisto on täysin tietoinen näistä velvollisuuksistaan.

Mielestäni kanonit ovat osa ortodoksisen kirkon identiteettiä ja turvaa. Tämän johdosta olisi suotavaa, että kirkko ryhtyisi toimiin kanonisen tietämyksen lisäämiseksi ja kanonisen päätöksenteon läpinäkyvyyden lisäämiseksi. Kanoneita on tulkittava tiedolla ja viisaudella.

Kuopiossa 31.5.2013

Viitteet

- ¹ Perustuslakivaliokunnan lausunto esitykseen laiksi ortodoksisesta kirkosta (PeVL 28/2006 vp) on luettavissa täältä: http://www.eduskunta.fi/fak-tatmp/utatmp/akxtmp/pevl_28_2006_p.shtml Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ortodoksisesta kirkosta (HE 59/2006 vp) on luettavissa täältä: <http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=HE+59/2006&base=erhe&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WORD> Korkeimman hallinto-oikeuden päätös Suomen ortodoksisen arkkipiispakunnan piispainkokouksen päätöstä koskevassa kantelussa ja purkuhakemuksessa (1761/2/09) on luettavissa täältä: http://yle.fi/tvuutiset/uutiset/upics/liitetiedostot/kho_repo.pdf